

Notat

SAF-projekt:

Kortlægning og standardisering af dyrevelfærd på slagtedagen

Forslag til indhold i en dansk standard for dyrevelfærd på slagtedagen

02. december 2020

Proj.nr. 2007972

Version 1

Init. DSC/RIB

Formål

Formålet med projektet er at sikre og dokumentere højest mulig dyrevelfærd på de danske slagterier fra aflæsning af slagtedyr på slagteriet og frem til bedøvelse og slagtning.

Notatet indeholder en beskrivelse af, hvad en dyrevelfærdsstandard på slagteriet bør indeholde og hvilke forhold, der skal overvejes ved udarbejdelse af en standard.

Baggrund

Dyrevelfærd i forbindelse med håndtering af de levende dyr forud for slagtning er omfattet af en række krav. Ved fastsættelse, implementering og tolkning af lovgivning om dyrevelfærd spiller forhold som etik, videnskabelig dokumentation, økonomi, forbrugerhensyn, branchehensyn, EU-dagsorden med mere ind.

Aflivningsforordningen [1] fastsætter fælles minimumsregler for beskyttelse af dyr på slagte- eller aflivningstidspunktet gældende for alle EU-lande. Den danske bekendtgørelse om slagtning og aflivning af dyr [2] samt bekendtgørelsen om uddannelse af personer der beskæftiger sig med aflivning af dyr og dermed forbundne aktiviteter på slagteri [3] supplerer aflivningsforordningen. Helt overordnet skal dyrene beskyttes bedst muligt mod ophidselse, smerte og lidelse under flytning, opstaldning, fastholdelse, bedøvelse og aflivning.

Der er fastsat krav om, at en række slagteoperationer kun må udføres af personer, der har et kompetencebevis, og krav om, at slagterier over en vis størrelse skal udpege en dyrevelfærdsansvarlig, som skal sikre, at forordningens bestemmelser overholdes på slagteriet. Ud over det er fastsat en række grundlæggende krav til både til konstruktionen på de steder, grisene opholder sig, men også til håndteringen af dyrene. Virksomheder skal have et egenkontrolprogram til løbende at sikre, at kravene i aflivningsforordningen efterleves, og at disse implementeres effektivt og virker efter hensigten.

Svineslagteribranchen har en vejledning om god praksis for dyrevelfærd fra modtagelse til aflivning på slagterierne, en såkaldt branchekode [4]. Branchekoden sætter en overordnet ramme for den enkelte virksomheds egenkontrolprogram. Branchekoden er et hjælpeværktøj til implementering af lovkrav. Den enkelte virksomhed er ansvarlig for at tilpasse branchekoden til deres virksomhed, så virksomhedens egenkontrolprogram dækker de forhold, som er gældende for den specifikke virksomhed.

Dyrevelfærdsstandard

Slagterierne arbejder, som det fremgår ovenfor, allerede under veldefinerede rammer, hvad angår dyrevelfærd. Hvis der, enten fra slagteriernes side eller fra andre interessenters side, skulle opstå et

behov for at arbejde med mere konkrete rammer, ville det næste skridt være at indføre en fælles dyrevelfærdsstandard. Det kunne være indenfor én eller flere slagterikæder, men det kunne også være mere omfattende.

En dyrevelfærdsstandard, der skal anvendes af danske slagterier, vil som minimum skulle leve op til gældende lovgivning i EU og Danmark. Dertil vil det være nødvendigt, at tolkningen og implementeringen af reglerne er i overensstemmelse med anbefalinger fra relevante eksperter og foreninger/organer. Her er tale om anbefalinger, som både myndighederne retningslinjer og branchekoden læner sig op ad.

De eksisterende rammer for dyrevelfærd på slagtedagen indebærer mulighed for at vælge forskellige løsninger, og det er ikke alle krav, der lægger op til en entydig fortolkning. For at lave en standard, der kan efterleves på den samme måde alle de steder, den skal bruges, er det centralt at konkretisere nødvendige tiltag og blive enige om, hvad er godt nok og hvilke metoder accepteres. Fastsættelse af mere konkrete grænseværdier for efterlevelse af specifikke krav i en dyrevelfærdsstandard skulle ske med udgangspunkt i den tolkning, der er fastsat i eksisterende branchekode og myndighedernes vejledning [5].

Appendiks viser en oversigt over de lovkrav en dyrevelfærdsstandard, målrettet dyrevelfærd på slagteriet, som minimum bør adressere og kunne godtgøre for efterlevelsen af. Anbefalinger fra EFSA (Den Europæiske Fødevarer sikkerhedsautoritet) og DVSR (Det Veterinære Sundhedsråd) er indsat i tabellen, da disse har væsentlig betydning for den måde, reglerne om dyrevelfærd på slagtedagen udmøntes.

En standard skal endvidere give mulighed for løbende opdatering, i tilfælde af, at der fremsættes ny lovgivning eller nye krav og anbefalinger. Hvis der er overvejelser om, at standarden samtidig skal udgøre grundlaget for en egentlig certificering af god dyrevelfærd på slagteriet, skal det under udarbejdelsen af standarden samtidig sikres, at standarden er i overensstemmelse med eventuelle certificeringskrav.

Fordele ved en dyrevelfærdsstandard på slagteriet

Helt overordnet kan standarder give virksomheder nye muligheder for at styrke deres konkurrenceevne, som følge af forbedret kvalitet i produktionen og en bedre tilførsel af ny viden til virksomheden. Det ses f.eks. ved, at kvaliteten af produkter og services forbedres. En standard bidrager til at give et fælles sprog, der gør, at tingene kan forstås mere ens.

En standard, der er udviklet i samarbejde mellem virksomheder, vil kunne skabe en bredt accepteret måde at gøre tingene på. Ydermere kan det overvejes at inddrage relevante indfaldsvinkler udefra, såsom fra interesseorganisationer og myndigheder. Det giver en sikkerhed for at det, der samarbejdes om, svarer til forventningerne – uanset om det foregår mellem virksomheder, myndigheder eller forbrugere. [6].

En dyrevelfærdsstandard på slagteriet ville kunne hjælpe med at dokumentere, at slagteriet lever op til alle de mindstekrav, der er gældende. Det vil også være muligt at lave en standard, der på visse områder er mere omfattende end lovgivningen, f.eks. tilpasset særlige kundekrav. Alt efter hvordan en standard udbredes, vil det skabe mulighed for sammenligning af dyreværd på tværs og for branding af høj dyrevelfærd.

Udfordringer ved en dyrevelfærdsstandard på slagteriet

Det kan være meget vanskeligt at fastsætte konkrete grænseværdier og ens implementeringsmetoder, når man taler om dyrevelfærd. Vurdering af dyrevelfærd vil altid i nogen grad være en subjektiv vurdering. Dertil kommer, at der er forskelle mellem slagterier, der gør at det varierer, hvilke hensyn der skal tages for at sikre høje standarder for dyrevelfærd.

Som det er i dag, er slagteriernes standardprocedurer og overvågningsprocedurer beskrevet i deres egenkontrolprogram, som er tilpasset det pågældende slagteri, og relevante kundekrav er typisk indarbejdet heri. Slagterierne har forskellige kunder fra flere lande, som stiller forskellige krav til dyrevelfærd og til den måde, hvorpå dyrevelfærd dokumenteres. Hertil kommer, at kundekredsen løbende kan ændre sig.

Sikring af efterlevelse af de enkelte krav og dokumentation herfor med en fast og ens standard for alle vil således være yderst vanskelig. For det enkelte slagteri vil der være behov for, at velfærdsstandarden er på niveau med kundestandarder og anerkendes af virksomhedernes hovedkunder. Der vil således være behov for, at standarden rummer mulighed for at kunne gøres specifik og relevant for det enkelte slagteriselskab. Dette vil blive vanskeligere jo bredere standarden skal dække og særligt på tværs af lande i EU, da der ikke nødvendigvis er en ens implementering af alle krav i forordningen i de forskellige lande.

Appendiks

Opsummering af lovkrav og særlige anbefalinger til dyrevelfærd i de forskellige led i slagtekæden, der som minimum bør adresseres i en standard for dyrevelfærd på slagteriet. Opsummeringen omfatter kun bedøvelsesmetoden gasbedøvelse med CO₂.

	Lovgivning	Anbefalinger fra EFSA* og DVSR**
Generelt	<p>Dyr skal skånes for enhver undgåelig smerte, psykisk belastning eller lidelse under aflivning og dermed forbundne aktiviteter.</p> <p>Alle medarbejdere skal være i besiddelse af et kompetencebevis i henhold til aflivningsforordningen.</p> <p>For større virksomheder skal der være udpeget en dyrevelfærdsansvarlig på den enkelte virksomhed.</p> <p>Gulve skal bygges og vedligeholdes på en sådan måde, at risikoen for, at dyr glider, falder eller beskadiger deres klove, minimeres.</p> <p>Ventilationssystemer skal være udformet og indrettet samt vedligeholdes, så dyrenes velfærd konstant er sikret, idet der tages hensyn til alle forventelige vejrforhold. Ved anvendelse af mekanisk ventilation, skal der forefindes en alarm og nødplan til brug ved driftsforstyrrelser.</p> <p>Der skal være tilstrækkelig enten fast eller bærbar belysning til, at inspektion af dyrene kan foretages når som helst.</p>	
Aflæsning/ modtagelse	<p>Dyr skal aflæses så hurtigt som muligt efter ankomst til slagteriet, og derefter slagtes uden unødigt forsinkelse.</p> <p>Ramper og broer skal forsynes med beskyttende sider, så dyrene ikke kan falde ned.</p> <p>Ved ankomst skal dyrene synes af den dyrevelfærdsansvarlige, eller en person der rapporterer direkte til denne.</p> <p>Afhængig af dyrenes tilstand besluttet det, hvilke foranstaltninger der skal træffes i det videre forløb.</p> <p>På dage hvor slagteriet er i drift, skal der stå sygefolde klar til placering af dyr, der kræver særlig pleje.</p> <p>Sundhedstilstanden for dyr der placeres i sygefolde, skal regelmæssigt kontrolleres af den dyrevelfærdsansvarlige eller af en person med passende kompetencer.</p>	DVSR Der skal i forbindelse med enhver modtagelse af dyr på slagteriet være en person til stede, der er ansvarlig for forskriftsmæssig opstaldning. Denne skal i påkommende tilfælde være behørigt uddannet i aflivning af dyr, i henhold til gældende lov på området, og skal om nødvendigt tilkalde dyrlæge til syge eller tilskadekomne dyr.
Drivning til fold	<p>Drivgange skal udformes, så dyrene frit kan bevæge sig i den ønskede retning i overensstemmelse med og under hensyntagen til deres adfærd.</p> <p>Anvendelse af el-driver bør så vidt muligt undgås og må kun anvendes på slagtesvin, der ikke vil bevæge sig, og kun når der er plads til, at de kan bevæge sig fremad. Stødene må højst være et sekund, der skal være passende mellemrum mellem dem, og de må kun gives på bagpartiets muskulatur. Stødene må ikke anvendes gentagne gange, hvis dyret ikke reagerer.</p>	DVSR For i videst muligt omfang at undgå aggressiv adfærd samt dyreværns-mæssigt betænkelige situationer, finder Rådet, at svin bør drives fremad i mindre flokke, hvor svines normale adfærdsmønstre udnyttes. Dette indebærer for slagtesvin maksimalt 15 individer og for søer maksimalt 10 individer i flokken.

<p>Opstaldning</p>	<p>Anvendes der ventefolde, skal disse konstrueres med et jævnt gulv og faste sider mellem opholdsfoldene og drivgangen, der fører til bedøvelsesstedet, og udformes således, at dyrene ikke kan komme i klemme eller trampes ned.</p> <p>Hvis slagteriet har udendørs folde uden naturlig overdækning eller skygge, skal der sørges for passende beskyttelse mod ugunstige vejrforhold. Findes der ikke sådan beskyttelse, må foldene ikke anvendes under ugunstige vejrforhold.</p> <p>Ved hver fold angives ankomstdato og -tidspunkt tydeligt på et skilt og det angives, hvor mange dyr der højst må opstaldes i den enkelte fold.</p> <p>Opstaldede dyrs almene tilstand og sundhedstilstand skal regelmæssigt kontrolleres af den dyrevelfærdsansvarlige eller af en person med passende kompetencer.</p> <p>Faciliteterne skal udformes og konstrueres således, at risikoen for tilskadekomst af dyrene og forekomsten af pludselige lyde minimeres.</p> <p>Faciliteterne skal konstrueres med henblik på at lette inspektion af dyrene. Der skal være tilstrækkelig – enten fast eller bærbar – belysning til, at inspektion af dyrene kan foretages når som helst.</p> <p>Vandforsyningssystemet skal udformes, konstrueres og vedligeholdes således, at alle dyr hele tiden har adgang til rent vand, uden at de kommer til skade eller begrænses i deres bevægelser.</p> <p>Hvert dyr skal have tilstrækkelig plads til at stå op, lægge sig ned og vende sig.</p> <p>Dyr, som ikke slagtes senest 12 timer efter ankomsten til slagteriet, skal fodres og have adgang til strøelse (eller placeres i rengjorte, veldrænede folde, hvor de slagtes som de første dyr den efterfølgende dag).</p>	<p>DVSR Det bør gennem hensigtsmæssig planlægning af indtransporten tilstræbes, at opstaldningsperioden på slagteriet gøres så kort som muligt og kun undtagelsesvis medfører, at svinene skal overnatte på slagteriet.</p> <p>DVSR Svin, der overnatter på slagteriet, skal vandes og fodres med en tilstrækkelig mængde foder således, at svinene som minimum får dækket deres vedligeholdelsesbehov, samt således, at mæthedsfornemmelse opnås. Ved overnatning bør dyrene opstaldes i grupper på maksimalt 10 søer, og vedrørende slagtesvin, at disse ved overnatning bør opstaldes i grupper på maksimalt 15 svin.</p> <p>DVSR Syge og tilskadekomne dyr skal slagtes snarest og senest ved indledningen af slagtingerne den følgende arbejdsdag.</p> <p>DVSR Der skal føres tilsyn morgen og aften af en kyndig person.</p>
<p>Drivning fra fold til bedøvelsessted</p>	<p>Drivgangen, der fører til bedøvelsesstedet, skal udformes således, at dyrene ikke kan komme i klemme eller trampes ned.</p> <p>Drivgange skal udformes, så dyrene frit kan bevæge sig i den ønskede retning i overensstemmelse med og under hensyntagen til deres adfærd.</p>	<p>DVSR Fremdrivning kan foregå med minimal anvendelse af direkte fysiske hjælpemidler som f.eks. elektrisk stimulation. Fremdrivning til bedøvelsesanlæg gennem snævre tunnelsystemer bør afvikles.</p>
<p>Bedøvelse ved hjælp af gas samt nødudstyr</p>	<p>Der skal føres optegnelser over vedligeholdelsen af bedøvelsesudstyr. Disse skal opbevares i mindst et år.</p> <p>Bedøvelsen skal sikre, at ingen dyr kommer til bevidsthed før, under eller efter stikning. Dyret skal forblive bevidstløst og uden smerteopfattelse indtil sin død.</p> <p>Udstyr til bedøvelse ved hjælp af gas, herunder transportbånd, udformes og konstrueres således, at: bedøvelsen ved hjælp af gas optimeres, dyrene undgår læsioner eller kvæstelser og dyrene kæmper og klager sig mindst muligt, når de fastholdes.</p> <p>Udstyr til bedøvelse ved hjælp af gas skal udformes på en måde, så dyrene - selv med den højeste tilladte kapacitet - kan</p>	<p>EFSA CO₂ bedøvelse: Koncentration min. 80% i første position og min. 90% i bundposition. Bedøvelsestid min. 100 sek. ved koncentration 90%.</p>

	<p>lægge sig ned uden at ligge oven på hinanden.</p> <p>Udstyr til bedøvelse ved hjælp af gas skal være udstyret, så det konstant kan måle, vise og registrere gaskoncentrationen og eksponeringstiden og give en advarsel, der tydeligt kan ses og høres, hvis gaskoncentrationen falder til under det krævede niveau. Anordningen skal placeres således, at den er fuldt ud synlig for personalet. De registrerede data opbevares i mindst et år.</p> <p>Dyr, der er ved bevidsthed, eksponeres direkte eller gradvis for en gas-blanding, der indeholder mere end 80% CO₂, men det anbefales, at CO₂-koncentrationen er tæt på ca. 90% i bundpositionen.</p> <p>Producenter af bedøvelsesudstyr skal sørge for, at anvisninger for brug af bedøvelsesudstyr gøres offentligt tilgængelige via internettet.</p> <p>Nødudstyr: Virksomhedslederne sikrer, at der under bedøvelsesprocessen er umiddelbar adgang til passende reserveudstyr, som tages i anvendelse, hvis det først anvendte bedøvelsesudstyr skulle svigte.</p> <p>Reservemetoden kan adskille sig fra den først benyttede metode. I tilfælde af nødafgivning, skal dyrene aflives hurtigst muligt.</p>	
Efter bedøvelse	<p>Virksomhedsledere skal sikre, at de personer, der er ansvarlige for bedøvelse, eller andet dertil udpeget personale regelmæssigt kontrollerer, at dyrene ikke viser nogen tegn på bevidsthed eller smerteopfattelse i tidsrummet mellem afslutningen af bedøvelsesprocessen og dødens indtræden. Kontrol af bedøvelse udføres på en repræsentativ stikprøve af dyrene. Procedure og foranstaltninger skal være beskrevet i virksomhedens egenkontrol.</p> <p>Når resultatet af kontrollen viser, at et dyr ikke er tilstrækkeligt bedøvet, træffer den ansvarlige for bedøvelsen omgående passende foranstaltninger. Procedurer for foranstaltning skal være beskrevet i virksomhedens egenkontrolprogram.</p> <p>Overvågningsproceduren skal beskrive, hvordan det kontrolleres, at dyrene ikke viser nogen tegn på bevidsthed eller smerteopfattelse i tidsrummet mellem afslutningen af bedøvelsesprocessen og dødens indtræden.</p> <p>Ved fastlæggelsen af kontrollens hyppighed skal der tages hensyn til de vigtigste risikofaktorer, som f.eks. ændringer i type eller størrelse af dyr, der slagtes, eller personalets arbejdsmonstre, så resultaterne får et højt pålidelighedsniveau.</p> <p>Et dyr antages at være uden smerteopfattelse, når det ikke viser nogen reflekser eller reaktioner over for stimuli som f.eks. lyde, lugte, lys eller fysisk kontakt.</p>	<p>EFSA Bedøvelsens kvalitet bør kontrolleres ved brug af mindst to parametre.</p> <p>Bedøvelseskvalitet/effekt bør kontrolleres umiddelbart efter bedøvelse, umiddelbart før stikning og under afblødning [7].</p> <p>Før slagtekroppen håndteres i videre processer, må det sikres at grisen er død [7].</p> <p>EFSA har beskrevet hvilke parametre/indikatorer, der kan anvendes til sikring af at grise er tilstrækkeligt bedøvede samt hvilke forbehold der skal tages. Det omfatter regelmæssig vejrtrækning, øjerefleks, muskeltrækninger, vokalisering, respons på fysiske stimuli [7].</p> <p>EFSA Max. 5% af grise med cornea reflex forudsat at ingen andre reflekser er til stede.</p>
Stikning	<p>I forbindelse med simpel bedøvelse, skal de to halspulsårer eller de blodkar, som de udløber af, systematisk gennemskydes.</p> <p>Hvis samme person står for bedøvelse, ophængning, ophejsning og afblødning af dyr, skal vedkommende foretage disse operationer på det enkelte dyr, før de indledes på et andet dyr.</p>	<p>EFSA CO₂ bedøvelse: Stikketid afhænger af bedøvelsesetid. Ved en bedøvelsesetid på 100 sek. anbefales en max. Stikketid på 30 sek., som kan stige med 10 sek. følgende en stigning på 15 sek. i bedøvelsesetid.</p>

	Afblødningen skal påbegyndes så hurtigt som muligt efter bedøvelsen og skal være hurtig og kraftig, og være fuldført inden dyret kommer til bevidsthed. Der må ikke foretages yderligere behandling eller skoldning, før dyret er dødt.	
Efter stikning	Det skal kontrolleres, at dyret er dødt forud for skoldning, eller anden behandling. Der skal foretages kontrol for fravær af livstegn hos alle dyr.	EFSA har beskrevet hvilke parametre/indikatorer, der kan anvendes i forbindelse med afblødning og hvilke forbehold der skal tages. Det omfatter regelmæssig vejrtrækning, øjerefleks, muskeltrækninger, vokalisering [7].

*EFSA (Den Europæiske Fødevarer sikkerhedsautoritet) giver uafhængig videnskabelig rådgivning om fødevarerelaterede risici. EFSA's ansvarsområde omfatter blandt andet dyrs sundhed og velfærd. EFSA's rådgivning bidrager til udformning af europæiske love, regler og politikker [7].

**DVSR (Det Veterinære Sundhedsråd) er et uafhængigt og uvildigt organ, som afgiver veterinærfaglige udtalelser og udtalelser vedrørende hold af dyr i sager, der forelægges rådet af ministeren for fødevarer, fiskeri og ligestilling. Rådet afgiver desuden udtalelser om særlige spørgsmål af principiel karakter vedrørende forhold af veterinær betydning [9].

Referencer

- [1] Rådets forordning (EF) nr. 1099/2009 af 24. september 2009 om beskyttelse af dyr på aflivningstidspunktet
- [2] Bekendtgørelse nr. 135 af 14. februar 2014 om slagtning og aflivning af dyr
- [3] Bekendtgørelse nr. 1424 af 3. december 2015 om uddannelse af personer der beskæftiger sig med aflivning af dyr og dermed forbundne aktiviteter på slagteri.
- [4] Branchekode for beskyttelse af dyr af svineracen fra modtagelse til aflivning, 2017. Branchekoden er udfærdiget af DMRI og Landbrug & Fødevarer i samspil med branchen
- [5] Kødkontrollens vejledning til aflivningsforordningen, 2015. Miljø- og Fødevarerministeriet.
- [6] Standarder som værdiskaber i danske virksomheder, 2013. DAMVAD for Erhvervsstyrelsen
- [7] Welfare of pigs at slaughter, 2020. EFSA Panel on Animal Health and Welfare (AHAW).
- [8] Den Europæiske Fødevarer sikkerhedsautoritet (EFSA) 2020. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/efsa_da#hvad-g%C3%B8r-efsa?
- [9] Det Veterinære Sundhedsråd 2020. <https://detvetsund.dk/>